

Koti jokaiselle, pähkinä poliitikoille

MARIA OHISALO

Asuminen on perusoikeus. Asuminen vaikuttaa niin ihmisten liikkumiseen työn ja ihmissuhteiden perässä, väestökehitykseen, tukijärjestelmiin kuin alue-talouteen (mm. Antikainen ym. 2017). Asuntopoliitiikan vaikutukset kantavat myös ympäristön- ja ilmaston suojeluun ja laajemmin kestäväan kehitykseen sekä asukkaiden vaikutusmahdollisuuksiin. Asuntopoliitikka onkin lukuisten intressien, toiveiden, tavoitteiden ja tarpeiden ristipaineessa. Viime vuosina asuntopoliitiikan ympärillä on väännetty peistä siitä, mikä aiheuttaa segregatiota ja mikä asumisen tukemisen tavoista on tarpeeksi läpinäkyvää tai kannustavaa, mikä oikeudenmukaista kenenkin näkökulmasta, ja vaikkapa siitä, saako yksioitää enää rakentaa ja siitä, saako kaupunkien kasvua edistää.

Asunnottomuustyön kentällä puolestaan yksi teema nousee kuitenkin ylitse muiden. Asumisen kalleus on työttömyyden ohella keskeisimpiä pienituloisuutta aiheuttavista tekijöistä. Vuokra-asumisen hinta on noussut erityisesti vuodesta 2012 lähtien suhteessa kuluttajahintaindeksiin (Suomen virallinen tilasto 2018). Asumisen hinta näkyy esimerkiksi asumiseen liittyvän velkaantumisen kasvuna (Majamaa ym. 2017). Velkaantuneisuus taas on yksi asunnon saantia vaikeuttavista tekijöistä. Vaikka Suomen asuntomarkkinoilla on viime vuosina rakennettu aktiivisesti, tahti ei ole vielä riittänyt kattamaan erityisesti suurempiin kaupunkiin kohdistuvaa muuttopainetta, saati laskemaan asumisen hintaa. Asuntomarkkinoiden nurjalla puolella yli 7 000 ihmistä on virallisten tilastojen mukaan asunnottomina, ja epävirallisemmin tuhansia ihmisiä asuu ystäviensä ja sukulaistensa luona.

Asuminen on keskeinen hyvinvointia rakentava tekijä. Asunnon ja kodin menettäminen taas voi käynnistää huono-osaisuuden kierteitä. Ilman kotia on vaikea rakentaa työuraa tai parisuhdetta, kuntoutua päihdeongelmasta tai opiskella. Toisaalta elämä ilman asuntoa tai kotia voi kertoa huono-osaisuuden kierteestä, jossa yksi elämän vastoinkäyminen on johtanut

seuraavaan. Moni asunnottomuutta kokenut on jäänyt sivuun niin sanotuista hyvän kehistä tai kierteistä, negatiivisten kierteiden painottuessa (mm. Kettunen 2012). Suomalaisen huono-osaisuuden ydin voidaan paikantaa pitkäaikaisasunnottomuuteen (Saari 2015, 22). Pitkäaikaisasunnottomuudessa asunnottomuus on kestänyt vähintään yhden vuoden tai asunnottomuus on toistunut viimeisten kolmen vuoden aikana. Lisäksi asumista vaikeuttavat olennaisesti sosiaaliset tai terveydelliset ongelmat, kuten velka-, päihde- tai mielenterveysongelmat, ja henkilön asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavanomaisten asumisratkaisujen toimimattomuuden ja oikeanlaisten tukipalvelujen puuttumisen vuoksi. (ARA 2018.)

Miten asunnottomuus syntyy tai sitä tuotetaan?

Vuonna 2017 Suomessa oli 7 112 asunnottomia, joista yksineläviä oli 6 615 ja perheellisiä 497. Asunnottomuus väheni 331 henkilöllä vuodesta 2016 ja pitkäaikaisasunnottomien määrä väheni 154 henkilöllä. Asunnottomia perheitä oli 214, joka on 111 vähemmän kuin vuonna 2016. (ARA 2018.)

Asunnottomuuden taustalta voidaan paikantaa niin yksilöön kuin laajempaan yhteiskuntaan liittyviä riskitekijöitä. Yksilön terveyteen ja sosioekonomiseen asemaan liittyvät riskit, kuten päihde- ja mielenterveysongelmat, pienituloisuus ja matala koulutustaso, sekä ihmissuhteisiin liittyvät tekijät, kuten erot, kuolemat ja esimerkiksi väkivaltaisuus parisuhteessa, vaikuttavat ihmisen asemaan asuntomarkkinoilla. Yhteiskunnalliset ja rakenteelliset tekijät asuntomarkkinoiden toimivuudesta sosiaali- ja terveystalouteen, työmarkkinoihin ja esimerkiksi maahanmuuttoon tai erilaisiin institutionaalsiin asumismuotoihin vankiloista sairaaloihin taas luovat kehikkoa yksilöiden asumismahdollisuuksille. (Mm. Erkkilä ja Stenius-Ayoade 2009; Kostianen ja Laakso 2015.)

Usein asunnottomuudessa yhdistyvät yksilön vaikea tilanne yksilön heikentyneiden toimintakykyjen vuoksi vaikeasti tavoitettaviin tai muuten niukkoihin yhteiskunnallisiin resursseihin. Esimerkiksi nuorten aikuisten osoitteettomuuden taustalta on löydetty aiempia, jo yhdeksännellä luokalla havaittuja riskitekiäjiä masennuksesta käytöshäiriöihin ja päihteidenkäytöstä vanhempien parisuhteiden ongelmiin ja perheen taloudellisiin vaikeuksiin (Fröjd ym. 2012). Voikin esittää kysymyksen, missä määrin asunnottomuutta siis tuotetaan, jos ja kun asunnottomuudessa ei ole kyse vain yksilön ominaisuuksista tai valinnoista vaan myös yhteiskunnan tekemättä jättämisistä. Kysymyksen voi laajentaa myös yleiseen yhteiskuntapoliittiseen syrjäytymiskeskusteluun: meneekö ihminen itse ja syrjäytyy, vai syrjäyttävätkö osaltaan myös yhteiskunnalliset rakenteet?

Perusturvan taso Suomessa on arvioitu matalaksi suhteessa ympäröivän yhteiskunnan vaatimuksiin. Perusturva kattaa 73–94 prosenttia kohtuullisen minimin mukaisesta kulutuksesta yksin vuokralla asuvalle. (Mukkila ym. 2017.) Moni apua tarvitseva on myös joutunut kohtaamaan perusturvan ja -palveluiden piirissä poiskäännyttämistä: oikeaa apua on ollut vaikea saada ja pahimmillaan luottamus palvelujärjestelmään on saattanut kärsiä. (Määttä 2012.) Kasvava asumisen hinta yhdistettynä riittämättömään perusturvaan ja avun vaikeaan saatavuuteen saattaa pahimmillaan johtaa asunnottomuuteen.

Asunnottomuuden muodot ovat muuttuneet ajassa. Kansallisten asunnottomuusohjelmien mukaisesti asuntolapaikkoja on muunneltu asunnoiksi, ja näin aiemmin tavanomaisempi katuasunnottomuus on vähentynyt selvästi. Samaan aikaan erilaisia sosiaali- ja terveydenhuollon laitospaikkoja on karsittu (Mikkola ym. 2015). Muutos on näkynyt siinä, että nyt ylivoimaisesti suurin asunnottomuuden muoto on tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asuminen. Asunnottomista 84 prosenttia elää muiden luona. Tästä asunnottomien ryhmästä on melko vähän tietoa, ja yksityisiin koteihin piiloutuva asunnottomuus voi paikoin tarkoittaa myös esimerkiksi väkivallan uhkaa. Yhteiskuntapoliittiset ratkaisut siis myös synnyttävät erilaisia asunnottomuuden muotoja.

Suomalaisen asunnottomuuden kuva on virallisia tilastoja laajempi: vuotuiset asunnottomuuskatsaukset kertovat, kuinka paljon on niitä ihmisiä, jotka ovat joko sosiaalitoimen, kuntien vuokraloyhtiöiden tai Kelan toimeentulotukihakemuksen teon yhteydessä saaneet asunnonstatuksen. Toisin sanoen, on pal-

jon heitä, jotka eivät koskaan tule näiden palveluiden piiriin, eivätkä näin ollen näyttäytyä asunnottomina, vaan elävät mahdollisesti sukulaisten ja tuttavien luona. Joidenkin arvioiden mukaan asunnottomien määrä olisi todellisuudessa jopa 10 000–30 000 ihmistä (Saari 2015). Asuinväestöön kuulumattomia ihmisiä on aina asunnottomuuslukuja enemmän, mutta tällöin mukana on myös esimerkiksi ulkomailta asuvia suomalaisia. Yksi haaste asunnottomuuden poistamisessa onkin juuri asunnottomuuden tilastointi: kuinka saada vedenpitävin kuva nykytilasta, jotta voidaan seurata tilanteen kehitystä ja asettaa tarkoituksenmukaisia tavoitteita?

Asunnottomuus on vähentynyt johdonmukaisella työllä ja asunnottomuusohjelmilla

Helsingin Vieraskoti on Suomen vanhin asumispalveluita päihdeongelmista kärsiville ja asunnottomuutta kokeville ihmisille tarjoava toimija. Yhdistys on tarjonnut asumispalveluita Helsingissä jo vuodesta 1883. Talo Helsingin Punavuorella on elävä osoitus siitä, kuinka muuttamalla perinteisiä tekemisen tapoja voidaan saada aikaan kestävämpiä ja pysyvämpiä muutoksia. Aikanaan ihmiset jonottivat iltaisin päästäkseen nukkumaan saleihin, joiden kalustusta olivat lähinnä sängyt vieressä. Vuosien saatossa yksityisyyttä lisättiin ja yötä sai vähitellen viettää pienemmissä huoneissa. Vuodesta 2006 lähtien jokaisella asukkaalla tai perheellä on ollut asumispalveluyksikössä oma koti, omalla vuokrasopimuksella ja ovella, itsemääräämisoikeudella.

Suomen hallitukset ovat vuodesta 2008 lähtien sitoutuneet asunnottomuuden vähentämiseen johdonmukaisella ja valtakunnallisella ohjelmatyöllä: Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat (PAAVO-ohjelmat) vuosina 2008–2015 ja vuosina 2016–2019 Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (AUNE). PAAVO I korvasi yömajat pysyvillä kodeilla ja tarpeenmukaisella asumisen tuella. Ohjelman aikana tuotettiin yli 2100 asuntoa asunnottomille. PAAVO II:n aikana asunnottomille osoitettiin 3 523 asuntoa ja palkattiin ammattilaisia ja kokemusasiantuntijoita asunnottomuustyöhön. AUNE-ohjelma keskittyy asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ja erityisryhmiin, kuten nuoriin ja paikallisiin.

Suomi on saanut positiivista kansainvälistä huo-

miota työstä, jolla asunnottomuus on vähentynyt. Samaan aikaan lähes kaikkialla muualla maailmassa asunnottomuus on määrällisesti kasvanut. Suomessa asunnottomuutta on ylipäättään tilastoitu johdonmukaisemmin vuodesta 1987. Tuolloin asunnottomia oli Suomessa yli 18 000. (ARA 2018.) Koko muutostyön ytimessä on ollut toiminta asunto ensin -mallin mukaisesti. Kun aiemmin asunnottomana elävän odotettiin todistavan asumisensa onnistumista erilaisissa yömajoissa ja tilapäissuojissa, asunto ensin -malli takaa asunnottomalle asunnon heti. Vasta omasta kodista voi alkaa kuntoutuminen.

Paitsi inhimillisen kärsimyksen vähentämistä, asunnottomuuden vähentäminen on myös kansantaloudellinen kysymys. Esimerkiksi olemassa olevassa asuntokannassa tapahtuva tehostettu tukiasuminen on osoitettu yhteiskunnan kannalta selvästi edullisemmaksi kuin asunnottomuuden hoitaminen vankeissa, sairaaloissa ja päihdelaitoksissa. Kustannussäästöt yhden ihmisen osalta ovat olleet jopa 15 000 euroa vuotuisesti, kun asunnottomuus on vaihtunut tuettuun asumiseen ja aiemmat asunnottomuuteen liittyneet päihde-, asumis- ja sairaalapalvelut ovat vähentyneet. (Ympäristöministeriö 2011.) Myös asunto ensin -periaatteella toimivien asumisyksiköiden kustannusvaikuttavuudesta erityisesti mielenterveyskuntoutujien osalta on näyttöä: kustannukset palveluiden käytössä ovat laskeneet jopa kolmanneksen verrattuna aikaan ennen asumisyksikköä (Sillanpää 2013).

Mutta kuinka asunnottomuus poistetaan?

Jos otsikon kysymykseen olisi yksi yksiselitteinen vastaus, asunnottomuus olisi varmasti Suomesta jo poistettu. Kuten usein monisisisissä yhteiskunnallisissa ongelmissa myös asunnottomuuden kohdalla keinoja on lukuisia, ja vain keinoja yhdistelemällä päästään parhaisiin lopputuloksiin.

Asumisen hinta on jatkuvasti noussut erityisesti kaupungeissa, joihin yhä useampi haluaa muuttaa. Globaali kaupungistumistrendi haastaa suurempien kaupunkien asuntotarjontaa, ja asumisen hinta pysyy matalampana vain, jos asuntojen tarjonta vastaa nykyistä paremmin niiden kysyntään. Myös kohtuuhintaisia asuntoja sekä tuettua asumista on oltava tarjolla niitä tarvitseville. Kohtuuhintaisuudelle on eri aikoina annettu hieman eri määritelmiä, eikä yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää ole. Tilastokeskuk-

sen mukaan kotitalous on asumiskustannusrasitteinen, kun sen asumiskustannusten osuus käytettävistä olevista rahatuloista, pois lukien asumistuet, on yli 40 prosenttia (Kauppinen ym. 2015; Suomen virallinen tilasto 2017). Pienituloisimman viidenneksen asumismenot vievät kaksi viidesosaa kotitalouden kulutusmenoista, siinä missä suurituloisimmilla asuminen vie vajaan kolmanneksen käytössä olevista tuloista. (Suomen virallinen tilasto 2016.) Kohtuuhintaisuudessa on kuitenkin aina kyse myös siitä, kenelle, koska ja missä mitään pidetään kohtuuhintaisena. Sama vuokra on arjessa eri velattomalle ja terveelle kuin velkojaan lyhentävälle ja lääkkeisiin ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin osan tuloistaan käyttävälle ihmiselle. Kohtuuhintaisuuden määritelmää ja politiikkaa tutkii parhaillaan Turun ja Helsingin yliopistojen hanke ”Kohtuuhintaisen asumisen edistämisen pullonkaulat ja ratkaisut – mallien, toimijoiden ja politiikan näkökulmien analyysi” (KOHTA).

Kohtuuhintaisen asumisen lisäämistä ovat suositelleet viime aikoina niin pääministeri Juha Sipilän asettama eriarvoisuuden torjuntaa pohtinut työryhmä (Valtioneuvoston kanslia 2018) kuin eduskunnan tarkastusvaliokuntakin (Eduskunta 2018). Tarkastusvaliokunta on mietinnössään suosittanut, että eduskunta edellyttäisi kohtuuhintaisen valtion tukeman vuokra-asuntotuotannon lisäämistä ”pääkaupunki-seudulla ja niillä kasvavilla seuduilla, joilla vuokra-asunnoista on kysyntää pitkällä tähtäyksellä.” (Eduskunta 2018.) Eriarvoisuutta käsitellyt työryhmä taas vaati raportissaan kohtuuhintaisten asuntojen tarjonnan lisäämistä ”pitkäjänteisillä politiikkaratkaisuilla, jotka kytkevät yhteen rakennuttajien, kuntien ja asiakkaiden intressit.” Vaatimustaan työryhmä perusteli pienituloisten ihmisten toimintaedellytysten parantamisella ja taloudellisen eriarvoisuuden vähentämisellä. (Valtioneuvoston kanslia 2018.)

Aika ajoin yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa esiintyy väitteitä, että kohtuuhintaisissa asunnoissa asuu liian hyvätulaisia ihmisiä, jotka eivät olisi oikeutettuja asuntoonsa, vaan valtion ARA-tuettujen asuntojen pitäisi kohdentua vain heille, joilla on todella tiukkaa. Paikoin näiden argumenttien tavoitteena on ollut tuoda ARA-asuntoihin tulontarkastuksia ja ylipäättään kyseenalaistaa kohtuuhintaisen asuntotuotannon roolia. Pääministeri Juha Sipilän hallitus ottikin vuonna 2017 hetkellisesti käyttöön tuloajat, kunnes luopui niistä keväällä 2018. Pääasiassa ARA-asunnoissa asuu pienituloisia. Vuokra-asunnon omis-

taja tekee asukasvalinnat valtion tukemiin ARA-asuntoihin valintaperusteina asunnontarve, varallisuus ja tulot. Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä vuonna 2018 tehty tutkimus osoitti, että ARA-vuokra-asunnoissa asui selvästi pienituloisempia asukkaita kuin muissa asunnoissa. Tutkimuksen mukaan asukasvalinnassa vuonna 2017 käytettyjen tulorajojen ylittäviä asuntokuntia oli kaupungin vuokra-asunnoista viisi prosenttia. Näissä tulorajan ylittäneissä asuntokunnissa oli vajaa 4 000 asukasta, mikä oli kolme prosenttia kaikista Helsingin alueella ARA-vuokra-asunnoissa asuvista. (Vuori ja Rauniomaa 2018.)

Lisärakentamisen ja kohtuuhintaisuuden edistämisen lisäksi asunnottomuutta poistetaan turvaamalla asumisen jatkuvuus. Usein ei riitä, että ihminen saa asunnon, vaan kyse on myös siitä, kuinka asuminen uudessa kodissa onnistuu ja jatkuu. Asumisneuvonan, jolla tarjotaan ihmisille neuvoja esimerkiksi vuokranmaksuvaikeuksiin ja muihin asumisen ongelmiin, on osoitettu vähentävän häätöjen määrää. Nopea puuttuminen asumisen ongelmiin myös säästää rahaa. Vuonna 2017 asumisneuvontatyöllä estettiin Helsingissä 1 490 häätöä. Vuonna 2016 asumisneuvotat estivät asunnottomuusohjelmakaupungeissa kaikkiaan 2 196 häätöä ja vuonna 2017 peräti 2 871 häätöä. (Karppinen 2018). Asumis- ja velkaneuvontaa ei kuitenkaan aina ole riittävästi, tai ihmiset eivät pääse niiden piiriin riittävän ajoissa, jolloin vuokratit ja muut talousvaikeudet pääsevät kasautumaan.

Uudet asunnottomien ryhmät tarvitsevat uudenlaisia asunnottomuuden torjunnan keinoja. Asunnottomuustyössä on esimerkiksi tunnistettava erilaisia sukupuolittuneita mekanismeja, kuten väkivaltaa, ja pohdittava keinoja, kuinka turvallinen asuminen taataan jokaiselle sukupuolesta riippumatta. Maailmanlaajuisesti ihmisiä on pakolaisina enemmän kuin koskaan toisen maailmansodan jälkeen ja esimerkiksi ilmastonmuutoksen ja liikakalastuksen sekä viljelyolosuhteiden heikkenemisen kaltaiset ilmiöt ajavat ihmisiä pois asuinalueiltaan ja kodeistaan. Pakolaisuus ja toisaalta myös paperittomuus haastavat myös suomalaista asumisen kenttää. Paperittomina Suomessa eläviä ihmisiä on arvioitu vuonna 2017 olevan 4 000, kun mukaan on laskettu myös niin sanotut uuspaperittomat eli turvapaikanhakijat, jotka eivät ole kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen poistuneet Suomesta. (Jauhiainen ym. 2018, 23–24.) Kansalliset asunnottomuusluvut saattaisivat näyttää hyvin toisenlaisilta, jos jokainen ilman kotia suomalaisessa

hyvinvointivaltiossa elävä ihminen olisi yhteiskunnan tiedossa. Tähän asti poliittisesti on lähinnä väännetty siitä, voivatko paperittomat olla oikeutettuja edes välttämättömään hoitoon. Yösjän tarjoaminen on jäänyt seurakunnille, järjestöille ja yksittäisille kansalaisille.

Asuminen ihmisoikeutena

Asunnottomuustyötä tekevät näkevät päivittäin työssään sen suomalaisen hyvinvointivaltion, joka ei kyennyt puuttumaan kasautuvaan huono-osaisuuteen ajoissa, ja joka paikoin osaltaan tuotti sivuun jäämistä. Yhdistyneiden kansakuntien asumisen erityisraportööri Leilani Farha on pitänyt otsikon kysymystä esillä puheissaan kohtuuhintaisesta asumisesta. Keskustelu asumisen markkinoistumisesta (*financialization of housing*) on relevantti myös Suomessa. Toisille asuminen on sijoituskohde ja toisille resurssi, johon kiinni pääseminen kestää vuosia. Omistus-asumista resurssina myös tuetaan vahvasti (esimerkiksi asunnon myyntivoiton verovapaus ja asuntolainan korkovähennys).

Professori Juho Saaren mukaan asunnottomuus on mittari julkisen vallan kyvyille hoitaa tehtäviään poikkeuksellisen vaikeassa tapauksessa. Suomalaisen huono-osaisuuden ytimessä olevat asunnottomuutta kokevat ihmiset ovat kuin peili, jota vasten tarkastella niin suomalaista yhteiskuntaa kuin yhteiskunnan harjoittamaa sosiaalipolitiikka ja erityisesti asunnottomuuden vastaista politiikkaa. (Saari 2015.) Asunnottomuuden vähentämisen sijaan suomalaisten puolueiden ja erityisesti hallituspuolueiden on otettava tavoitteekseen asunnottomuuden poistaminen. Tehtävä ei ole helppo, eikä se tapahdu hetkessä, mutta tehtävä ei myöskään ole mahdoton. Tietoa, taitoa, kansainvälisestikin tunnustettuja toimivia käytäntöjä, resurssijakin on, poliittista tahtoa vielä tarvitaan.

LÄHTEET

- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. 2018. Asunnottomat 2017. [http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017\(46192\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017(46192)). Viitattu 15.11.2018.
- Antikainen, Janne, Laakso, Seppo, Lönnqvist, Henrik, Pyykkönen, Sinikukka ja Soininvaara, Ilppo. 2017. *Asuntopolitiikan kehittämiskohteita. Tutkimus*. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2017. Helsinki: Eduskunta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/O_61+2016.pdf. Viitattu 17.11.2018.

- Eduskunta. 2018. Tarkastusvaliokunta. Valiokunnan mietintö TrVM 3/2018 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/TrVM_3+2018.pdf. Viitattu 19.11.2018.
- Erkkilä, Elisabet ja Stenius-Ayoade, Agnes. 2009. *Asunnottomat vastaanottoyksiköissä. Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla*. Socca Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2/2009. http://www.socca.fi/files/150/Asunnottomat_vastaanottoyksikoissa.pdf. Viitattu 15.11.2018.
- Fröjd, Sari, Marttunen, Mauri ja Kaltiala-Heino, Riittakerttu. 2012. Nuorten aikuisten asunnottomuutta ennustavat tekijät peruskoulun viimeisellä luokalla. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 49:3, 232–246.
- Jauhiainen, Jussi S., Gadd, Katri ja Jokela, Justus. 2018. *Paperittomat Suomessa 2017*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitos. Turku: Turun yliopisto. <http://urmi.fi/wp-content/uploads/2018/01/PAPERITTOMAT-SUOMESSA-2017.pdf>. Viitattu 20.11.2018.
- Karppinen, Jari. 2018. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNE:n ohjelmajohtajan esitys.
- Kauppinen, Timo M., Hannikainen-Ingman, Katri, Sallila, Seppo ja Viitanen, Veera. 2015. *Pienituloisten asuinolot*. Työpapereita 22/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kettunen, Pauli. 2012. Hyvän kehän kerrokset ja rajat. Teoksessa Antti Alaja (toim.), *Kriisikierteestä hyvän kehään*. Kalevi Sorsa -säätiön julkaisuja 4/2012. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö, 13–36.
- Kostiainen, Eeva ja Laakso, Seppo. 2015. *Helsinkiläisten asunnottomuuspolut*. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 1/2015. Lahti: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.
- Mikkola, Merja, Rintanen, Hannu, Nuorteva, Leena, Kovasin, Merja ja Erhola, Marina. 2015. *Valtakunnallinen sosiaali- ja terveydenhuollon laitospaikkaselvitys*. THL Raportti: 2015_008. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.julkari.fi/handle/10024/125983>. Viitattu 10.11.2018.
- Mukkila, Susanna, Ilmakunnas, Ilari, Moisio, Pasi ja Saikkonen, Paula. 2017. *Perusturvan riittävyys ja köyhyys 2017. Suomen sosiaalinen tila 4/2017*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.julkari.fi/handle/10024/135425>. Viitattu 21.11.2018.
- Määttä, Anne. 2012. *Perusturva ja poiskäännyttäminen*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A, Tutkimuksia 36. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Saari, Juhon. 2015. *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sillanpää, Virpi. 2013. *Asunto ensin -yksiköiden kustannusvaikutavuus. Vertailussa mielenterveys- ja päihdekuntoutujien yksiköt*. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2018. *Asuntojen vuokrat* [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-100X. 3. vuosineljännes 2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/asvu/2018/03/asvu_2018_03_2018-11-08_tie_001_fi.html. Viitattu: 21.11.2018.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2017. *Tulonjakotilasto* [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. Tulot, asuminen ja asumismenot 2015. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tjt/2015/03/tjt_2015_03_2017-03-31_tie_001_fi.html. Viitattu: 20.11.2018.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2016. *Kotitalouksien kulutus* [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3533. 2016. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/ktutk/2016/ktutk_2016_2018-03-13_tie_001_fi.html. Viitattu: 21.11.2018.
- Valtioneuvoston kanslia. 2018. *Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160706/01_2018_Eriarvoisuutta%20kasittelevan%20tryn%20loppuraportti_kanssilla_netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 20.11.2018.
- Vuori, Pekka ja Rauniomaa, Eija. 2018. *Helsingin kaupungin vuokra-asunnoissa asuvien tulotaso*. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikkö. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/helsingin-kaupungin-vuokra-asunnoissa-asuvien-tulotaso>. Viitattu 20.11.2018.
- Ympäristöministeriö. 2011. *Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset*. Raportteja 7/2011. Helsinki: Ympäristöministeriö.